

DE NATUUR IN

Herfstverschijnselen kunnen worden bestudeerd onder leiding van de heer E. J. C. B u d d e n b e r g in het staatsnatuurreservaat Savelsbos op zaterdag 7 november 1964. Samenkomst in het bezoekerscentrum van het Staatsbosbeheer te Moerslag 14, aan de weg van Eijdsen naar St Geertruid, om 15.00 uur..

Afdeling Heerlen van het I.V.N. trekt op 8 november per bus naar de Helle in de Ardennen. Vertrek om 9.00 uur vanaf theater Royal te Heerlen. Opgave vóór 1 november. Kosten f 6,00, storten op girorekening 1062548 t.n.v. T a s m a, Heerlen.

De Vrienden der Natuur te Weert bezoeken op 14 november de „Advokaat”. Zij verzamelen aan sluis Nr 16, om 14.00 uur.

Het Natuurhistorisch Genootschap bezoekt op 22 november de Bemelerberg. De wandeling begint bij het station Houthem om 14.30 uur.

De Vrienden der Natuur te Weert gaan naar de Tengelroyse heide op 22 november, en vertrekken bij het viaduct maaseikerweg om 14.00 uur; om 14.30 uur zijn zij bij het Ambonzenenkamp.

Op zaterdag 12 en zondag 13 december kan men een bezoek brengen aan een grot in het Geuldal onder leiding van Dr. v a n N i e u w e n h o v e n. Op beide data verzamelt men zich te Sibbe, bij de gemeentegrot om 14.30 uur. Men zorgt voor verlichting (zaklantaarn).

VERSLAGEN

VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht op woensdag 7 oktober 1964

De heer Poot toont soorten van het geslacht *Cionus*, behorende tot de snuitkevers. Het zijn 3 à 4 mm grote kevertjes met tamelijk brede dekschilden en een relatief klein driehoekig halsschild. Bij het vliegen staan de dekschilden loodrecht omhoog. Zij worden aangetroffen op *Verbascum*- en *Scrophularia*-soorten. Wanneer zij van deze planten worden afgeklopt, houden zij zich dood, waarbij poten en snuit ingetrokken worden, zodat zij veel op verdroogde bloembladeren lijken.

De meeste soorten bezitten midden op de

naad van de dekschilden een kleinere of grotere fluweelzwarte vlek. Zij knagen aan de bladeren van genoemde planten, of mineren deze als ze nog larve zijn. De larven scheiden een slijmachtige omhulling af. Deze afscheiding wordt ook gebruikt voor het vervaardigen van de tonvormige cocon, waarin de verpopping plaats heeft. Deze cocons zitten tussen de bloemen of aan de bladeren, en vallen daar zeer weinig op.

Het gemakkelijkst maakt men kennis met *Cionus tuberculatus* en *C. scrophulariae*, die men praktisch op elke helmkruidplant kan aantreffen. *C. alauda* werd gevonden op helmkruidplanten van kaalgekapte bospercelen, vaak samen met *C. pulchellus*, maar beide soorten steeds in gering aantal. *C. hortulanus* is ook wat minder algemeen en komt voornamelijk voor op *Scrophularia nodosa*. De zeldzaamste soort is echter *C. olens*, die tot dit jaar in Nederland slechts in één exemplaar gevonden was te Gronsveld op een toortsplant, zo'n dertig jaar geleden. Door de heer Poot werd de soort gevonden op een zuidhelling bij Valkenburg, waar de kevertjes zich bevonden tussen de bladeren van eenjarige bladrozetten van toortsplanten. De eerste keer werden daar acht kevers gevonden, maar een paar dagen later geen enkele meer. Daarna weer eens twee, en tenslotte nog eens vijf. Een der laatste keren trof hij aan de voet van de hoofdnerf tussen twee bladlagen een coconnetje aan. Na enig zoeken vond hij er nog enkele, die hij op goed geluk meenam. Na enkele dagen kwamen hier de kevers uit: *C. olens*! totaal zes exemplaren. De *Verbascum*-soort bleek *V. thapsus* te zijn.

De heer Kemp nam op 12 september 1964 bij het grindgat te Itteren een krombekstrandloper waar, *Calidris ferruginea*. Tijdens de vlucht was de witte stuit duidelijk te zien. Op 20 september waren ten noorden van Stevensweert nog drie zwarte sterns, *Chlidonias niger*. Ook de heer Stevens zag eind september nog een zwarte stern aan de Maas te Eysden-Oost.

De heer Bouchoms toont vruchten van de Pimpernoot, *Staphylea spec.* De harde zaden van deze plant worden wel gebruikt voor het maken van rozenkransen. Naar aanleiding van vondsten van planten tijdens de excursie naar Comblain au Pont gedaan door de heer Hensels, o.a. *Cotoneaster integerrima*, de bloedrode dwergmispel, en *Euphorbia lathyrus*, de kruis-

bladige wolksmelk, beide soorten inheems in Zuid-Europa, deelt de heer van Nieuwenhoven mede dat dit jaar in het natuurmonument Savelsbos een grote struik werd gevonden van de gele kornoelje, *Cornus mas*, eveneens een Zuid-Europeaan. Men kan natuurlijk niet zeggen of dit exemplaar wild is, of verwilderd. Steeds blijft immers de mogelijkheid bestaan, dat vogels voor de verspreiding hebben gezorgd, door het eten van de rode smakelijke vruchten van heesters die in tuinen stonden aangeplant. Het is echter ook mogelijk dat wij hier met een erg noordelijke vindplaats te doen hebben. In Zuid-België komt *Cornus mas* veel in het wild voor.

De heer Ververs vraagt naar het gebruik van moederkoorn, *Secale cornutum*, als geneesmiddel. Zuster Christilla antwoordt hem dat deze op zich zelf zeer giftige zwam gebruikt wordt bij het stelpen van bloedingen in de uterus.

Daarna krijgt drs. Geertsema het woord om verslag uit te brengen over een reis naar het noorden van Noorwegen, die hij samen met zijn vrouw in de afgelopen grote vakantie heeft gemaakt, grotendeels te voet. Zijn verslag wordt met een mooie collectie dia's aangevuld.

Enige plantengeographische aspecten van Noord-Noorwegen

Hier bevindt zich het Caledonisch gebergte, dat zich tot in Schotland voortzet, en een hoogte bereikt van ongeveer 2000 m. Door de golfstroom is het klimaat relatief warm en vochtig. Hierdoor is langs de gehele westkust een smalle zone te vinden van bladverliezende loofbomen. Het grootste gedeelte van West- en Midden-Europa heeft dit zelfde vegetatietype.

Een strook in het midden, die hoger is gelegen, behoort tot de boomloze polaire gebieden en sluit aan bij de Russisch-Siberische toendra's.

Het oosten is bedekt met altijd groene naaldbossen, die zich over Noord-Europa en Azië uitstrekken tot in Sachalin. In het Noord-Oosten treft men het arctische toendragebied aan, waarin geen boomgroei mogelijk is. Er zijn dwergstruiken met kleine bladeren en een gedrongen groeiwijze, zodat zij tegen de koude beschermd zijn. Kenmerkend zijn vele *Salix*-soorten, alsmede *Betula nana* en *Juniperus nana*. Op de warmere zuidhellingen bevinden zich rijk begroeide moerassen met vooral veel *Carex*-soorten en mossen, *Hypnum*.

Het overige landschap bestaat uit vlakten van gesteentepuin, die met mossen en lichenen bedekt zijn en waartussen veel soorten heideachtigen gevonden worden, *Vaccinium vitis-idaea* en *V. uliginosum*, ook kraaiheide, *Empetrum nigrum*. In de vochtiger gedeelten een bultvormige vegetatie van *Rubus chamaemorus*, een circumpolaire soort braam.

In de gebieden tussen de gebergten treedt veenvorming op met drijftillen waartussen nog open water. Hierin groeit *Equisetum limosum*, holpijp, *Typha latifolia*, lisdodde, *Sparganium*, egelskop, en *Nymphaea candida*, een kleine waterlelie.

Als kensoorten die in het gehele Noordse gebied voorkomen en die wij veelal kennen als zeldzaam glaciaal-relicten, treft men aan: *Linnaea borealis*, linnaeusklokje, *Cornus suecica*, zweedse cornoelje. Arctisch-alpiene soorten wijzen op een samenhang in de ijstijden tussen de Alpen en het noorden van Europa. Zij bevinden zich nabij de boomgrens: *Veronica Alchemilla* en *Lactuca alpina*, *Ranunculus glacialis* en *Trollius europaeus*.

In het noorden nabij de noordkaap, waar de dwergstruikenvegetatie vermindert, staan nog enkele orchideeën: *Orchis maculata*, gevlekte orchis, *Chaemorchis alpina*. Daarnaast *Dryas octopetala* en *Sedum roseum*, *Viscaria alpina* en *Pinguicula vulgaris*, vetkruid.

De gordel van naaldbossen, in het Oosten gelegen, vertegenwoordigt het boreale element, en is niet erg rijk aan soorten. Enige Ericaceeën waaronder weer soorten van het geslacht *Vaccinium*, en *Trientalis europaea*, zevenster.

De Atlantische loofbossen bestaan voornamelijk uit *Betula alba*, zachte berk. Daaronder groeien veel varens: in hoofdzaak de bij ons zeldzame beukvarens, *Dryopteris linnaeana* en *phegopteris*. In veel mindere mate adelaarsvarens, *Pteridium aquilinum*. Daartussen soms de denneorchis, *Goodyera repens*, aarereprijs, *Veronica spicata*, en veldgentiaan, *Gentiana campestris*.

De strandvegetatie der fjorden is arm te noemen. Kenmerkende halophyten ontbreken vrijwel. Van deze groep dient vermeld te worden *Mertensia maritima*, een ruwbladige met het uiterlijk van een echte zoutplant.

Tijdens de vergadering bood de directeur van het museum Dr. Montagne, aan het genootschap

een vaste werkbasis aan in het museum, in het voormalige carboonzaaltje. Daar zal in het vervolg het bureau van het genootschap gevestigd zijn. Deze oplossing voorziet in een behoefte, nu de functies van directeur van het museum en van voorzitter van het genootschap gescheiden zijn. De voorzitter aanvaardt deze oplossing met grote vreugde, en ziet er in tot uiting komen, dat ook onder deze directeur museum en genootschap zullen blijven samengaan, tot voordeel van beide.

te Heerlen op woensdag 14 oktober 1964

Het was de voorzitter een groot genoegen de heer Loterijman op deze bijeenkomst te begroeten. Deze, nu arts te Winschoten, was indertijd één van de oprichters van de afdeling te Heerlen. Hij bracht een herfstvacantie in het Zuiden door en verstevigde de oude banden met de vogelliefhebbers.

Op deze vergadering hadden enkele leden weer tal van hogere planten en paddestoelen meegebracht, waarvan we slechts enkele kunnen noemen. Zo werd een krulzwam vertoond, die op een dennenappel groeide. Een tolzwam deed de heer Loterijman de vraag ontlokken: Op de heide vindt men vrij dikwijls een tolzwam, waardoor heen een heidetakje steekt. Is die heide nu door de hoed heengegroeid of is de paddestoel om het takje heengegroeid?

Br. Arnoud had een *Chara* of kranswier meegebracht. Het is een merkwaardig plantje, waarvan de vorm wel iets aan een Paardestaart doet denken. Men kan aan deze plant allerlei aardige waarnemingen doen, o.a. is zeer merkwaardig dat zijn vrouwelijk geslachtsorgaan na de bevruchting zich tot een oospore (vrucht) ontwikkelt. De eicel wordt door meestal vijf cellen, welke er spiraalvormig omheen gegroeid zijn, omsloten. Deze cellen bevatten meestal kalk en hierdoor kan de Charavruucht gemakkelijk gefossiliseerd worden. Fossiele vruchtjes van Characeae zijn reeds bekend vanuit het Devoon.

Dr. Dijkstra vertoonde *Nicandra physaloides* te Krapoel bij Gulpen met vogelvoer aangevoerd. Dit is een adventiefplant afkomstig van Zuid-Amerika. Hij lijkt op *Physalis*, Lampionplant, waarmee hij dan ook verwant is, doordat de

kelk uitgroeit en de bes omsluit. Deze kelk blijft echter groen. De naam is verder afgeleid van de Griek Nikandros, volgens een andere verklaring zou deze plant aan indiaanse vrouwen eigenschappen verlenen, waardoor ze „macht zouden krijgen over de man”.

De jongeheer Smeets uit Wylre had een vlinder van de Windepijlstaart, *Herse convolvuli*, meegebracht. Volgens de literatuuropgave is deze vlinder voor Nederland zeer zeldzaam, echter kan in warme zomers soms talrijk voorkomen.

Br. Arnoud vertoonde ook een zoetwaterspons, welke hij in een grindgat verzameld had, met de bedoeling na te gaan welke larven daarin voorkomen. Hij verwees verder naar een artikel van Schuif in Grondboor en Hamer, waar zoetwatersponzen in beschreven werden. Daarna liet hij een wondermooi nestje zien van de Dwergmuis, *Micromys minutus*, gevonden te Noorbeek. Dit nest was gebouwd om een Spiraeastengel. Het was vervaardigd van de bladeren van riet en andere grasachtige planten, die de muis eerst tot vezels verwerkt. Het dier loopt, klimt en zwemt uitstekend, leeft in tuinen, akkers of op moerassige plaatsen. Het gebruikt plantaardig voedsel, maar ook insecten. Tenslotte deelde spr. mede, dat hij op 12 Oct. een merel volop had horen fluiten.

Daarna gaf de heer Bult een aantal waarnemingen over de kraanvogeltrek. Deze zullen in het volgende maandblad worden opgenomen, omdat er nog steeds nieuwe mededelingen over de trek binnen komen.

BOEKBESPREKING

De poedel. Portret van een honderas door Jan van Rheenen. 111 bladz. met 23 foto's van Frans Kramer en 17 andere illustraties. Thieme & Cie,

Zutphen 1964. Geb. f 5,50.

Onvermoeid zet de schrijver zijn reeks honderassen voort. Daar de poedel voor velen een grote huisvriend is, zal dit boek zeker welkom zijn.

Dit „Poedelboek” bevat, behalve interessante gegevens over de historie en de ontwikkeling van het poedelras, veel nuttige gegevens en alviesen over de behandeling van deze dieren. Wanneer de beschermheer van de Nederlandse Poedelclub in het voorwoord zegt, dat het boek hierdoor een nuttige handleiding is geworden, dan hoeven wij daar niet aan te twijfelen.

K.